

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Του
Θανάση Τσαζάρη

Εν μέσω της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης των καπιταλισμού γιορτάζεται φέτος η αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα. Είναι ότι θα γίνει η πιο σημαντική πολιτική γιορτή στο Προεδρικό Μέγαρο για να μην προαχθεί το δημοσιοκόπημα όπως γινόταν τα προηγούμενα χρόνια που η αποτυχία και η επιδείξη ήταν οι συνθήκες κατά τα άλλα γιορτές ήταν η περιώνυμη εμφάνιση της Κεντροδεξιάς, μετανάστευσης 2^{ης} γενιάς από την Σιέρα Λεόνε, στο πλευρό του Αλέξη Τσίπρα, ταυτόχρονα σύμβολο διεκδίκησης της ισότητας εντάξης στην ελληνική κοινωνία και της μεταβολής της ιδέας της κοινωνίας σε πολιτικοπολιτική βάση.

Παραπάνω αναφέρθηκε μία από τις πολλές πτυχές του θέματος που θα αναζητήσουμε σήμερα. Αυτό της ύστατης ενός ολόκληρου κόσμου που δεν εκπροσωπείται από τους ελληνικούς πολιτικούς κομματικούς μηχανισμούς στο πολιτικό σύστημα της χώρας. Υπάρχουν, όμως, και άλλες πτυχές που πρέπει να φωτισούμε κάπως, μιας και το χρονικό διάστημα της 35ετίας οφείλει πλέον στο περιθώριο της ιστορικής διαδρομής και πολλά πράγματα τα θεωρούν οι νεότεροι πολίτες δεδομένα, έχοντας, μάλιστα, φτάσει να τα αμφισβητούν σε τέτοιο βαθμό ώστε μέχρι το σημείο της μεγάλης αποχής από τις εκλογές, είναι κάποιου να υπενθυμίζαμε και στην αρχή δεξιά αγυνώτιες την προίσιότητα της και μη βέλπτοντας το πια τον της.

Και αρχίζω, ως δοξαστή του δημοκρατία αποκαταστάθηκε τη βραδιά εκείνη της 23^{ης} Ιουλίου, όταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής κινείται από το αεροπλάνο στο αεροδρόμιο του Ελληνικού. Η δικτατορία ως καθέτος είχε καταρρεύσει εν μέσω της πολεμικής σύρραξης που προκλήθηκε από το πραξικόπημα και το οποίο η ίδια είχε προκαλέσει εναντίον της νόμιμης εκλεγμένης κυβέρνησης της Κύπρου και η αποτέλεσμα την εισβολή της Τουρκίας και την κατοχή ενός μεγάλου μέρους του νησιωτικού κράτους. Η ουσιαστική λήξη νομιμοποίησης της είχε ήδη καταρρεύσει δυο χρόνια νωρίτερα. Η μεταπολιτική βίβη στην Ελληνική οικονομία σε κατάσταση απαισιοδομίας (συνδυασμός οπισθοπομπής και πληθωρισμού που επιδεινωόταν και λόγω της ανέγερσης της χώρας του πετρελίου) και την κοινωνία αναστατή και αναστασιακή λόγω της εντονότερης πολιτικής καταπίεσης και της παραπέρα εξάνθησης των υφιστάμενων κοινωνικο-οικονομικών αντιθέσεων και ανισοτήτων.

Οικονομικές δυσχερείες και αυταρχισμός

Οι τελευταίες επιδεινώθηκαν στα τέλη της δικτατορίας. Οι μέσοι πραγματικοί μισθοί αυξάνονταν ολόένα και λιγότερο ώσπου το 1974 άρχισε η μείωσή τους. Η πετρελειακή κρίση και η συνακόλουθη αύξηση της ανεργίας και του πληθωρισμού αποτέλεσαν το υπόβαθρο για την ύπνοση και αργότερα φανερή διαμαρτυρία. Σχετικές έρευνες έδειξαν ότι στην κρίση νομιμοποίησης των αυταρχιστών καθιστώμενων συμβάλλει με σημαντικό τρόπο η απόσχιση των λαϊκών στρωμάτων από διακυβερνητικά και σχετικά και υπαρκτή οικονομική ευημερία τους. Παράλληλα όμως σημαντική είναι η επίδραση διεθνών παραγόντων και η δημοκρατική διάθεση. Με λίγα λόγια, δημοκρατία είναι περιφέρουν κλίμα δημοκρατίας. Αυτή η διαδικασία δεν είναι ενθαρρυντική ούτε μονοδρομική και, εκτός των άλλων, δύσκολα επαναλαμβάνεται. Ενδεχομένως η διαδικασία να είναι χαμπιολογική, δηλαδή ενώ η σχέση οικονομικής ανάπτυξης και δημοκρατίας είναι θετική, ο βαθμός εκδημοκρατισμού να μειώνεται όσο επιταχύνονται υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης («κατόφλη της δημοκρατίας»). Τέλος, υπάρχει και η περιφύση της «σταθμισής» σχέσης, όπου από το δημοκρατικό «κατόφλη» και πέρα

Μια διαδρομή 35 ετών με ρήξεις και συνέχειες

αρχίζει το στάδιο της «απογείωσης» της δημοκρατίας.

Η οικονομική ανάπτυξη θεωρείται σημαντική προϋπόθεση της ύστατης και λειτουργίας ενός δημοκρατικού καθεστώτος. Καθώς οι βιωσιμότητα οικονομικοί δείκτες ανεβαίνουν κατά τη δεκαετία του '60 και η σχετική ευημερία της πλειοψηφίας του πληθυσμού της χώρας, παρά τη ελλιπή οργανωμένων κατόπιν πρόνοιας, ήταν «εργημένη», τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα δεν έδειχναν να ανησυχούν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Όμως, πέρα από τις οικονομικές μεταβολές άλλοι παράγοντες μεσολάβησαν στη διαδικασία της δημοκρατικής μετάβασης. Η οικονομική ανάπτυξη προσέθετε τον εκδημοκρατισμό μόνο με την έννοια ότι «επιφέρει αλλαγές στην πολιτική κουλτούρα και στην κοινωνική δομή». Έτσι, μπορούμε να συνοψίσουμε τους παράγοντες που μαζί με το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης συντέλεσαν στον εκδημοκρατισμό: «...σχετικά υψηλό επίπεδο κατά κεφαλή εισοδήματος και πλούτου, μακροπρόθεσμη αύξηση του κατά κεφαλή εισοδήματος, υψηλός βέλπτος αποκοπής, σχετικά μειωμένος ή σχετικά μικρός αγροτικός πληθυσμός, μεγάλη επαγγελματική ποικιλομορφία, εκπαιδευμένη εγγραμματοσύνη, σχετικά μεγάλος αριθμός προσώπων που έχουν φοιτήσει σε Α.Ε.Ι.». Ορισμένες από αυτές τις συνθήκες που περιγράφονται στην παραπάνω βίβη είχαν αρχίσει να διαμορφώνονται στην Ελλάδα: μακροπρόθεσμη αύξηση του κατά κεφαλή εισοδήματος (παρά χαμηλό σε σχέση με τις υπολοίπες δυτικοευρωπαϊκές χώρες), υψηλός βαθμός αποκοπής (λόγω εσωτερικής μετανάστευσης μετά τον εμφύλιο και τη σχετική εμβιομηχανία και ανάπτυξη υπηρεσιών), σχετικά μειωμένος ή σχετικά μικρός αγροτικός πληθυσμός (αποτέλεσμα της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης), μεγάλη επαγγελματική ποικιλομορφία (λόγω της μακρής ανάπτυξης βιομηχανικού προλεταριάτου και μεγάλης έκτασης των ελεύθερων επαγγελμάτων και των υπηρεσιών), εκπαιδευμένη εγγραμματοσύνη (ήδη από το 19ο αιώνα η Ελλάδα ήταν σε πολύ καλή θέση όσον αφορά τη μέση και ανώτερη εκπαίδευση λόγω των ιδιόμορφων τρωπών κοινωνικής ανάπτυξης), σχετικά μεγάλος αριθμός προσώπων που έχουν φοιτήσει σε Α.Ε.Ι.

Σταδιακός εκδημοκρατισμός

Υπό τις ισχύες του πλθθους και τα συνθή-

ματα «δούσε τη χούφτα στο λαό», «παλάτι και προεδρία να γίνουν σχολεία» που έδειχναν τους κύριους υπεύθυνους της διπλής τραγωδίας Ελλάδας και Κύπρου, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής θα αναλάβει την 24η Ιουλίου 1974 με την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας «παρά των κατ' ουσίαν δικτατορικών χαρακτηρισμών της» να αποκαταστήσει την απειροδοποιητική κοινοβουλευτική δημοκρατία και να οδηγήσει τη χώρα σε ελεύθερες πολιτικοκομματικές εκλογές. Μετά από μια σειρά ενργειών με τις οποίες εξαναγκάστηκαν οι στρατιωτικοί να επιστρέψουν στους στρατώνες και να πάψουν να επηρεάζουν στα πολιτικά πράγματα με αυτή την ιδιότητα, η κυβέρνηση αυτή προχώρησε με ταχείς ρυθμούς στην προώθηση των εκλογών και στη νομιμοποίηση όλων των πολιτικών κομμάτων. Με πράξη της η κυβέρνηση κατήγγειλε τον εμφύλιο νόμο 509 με τον οποίο οδηγήθηκαν στα εκτελεστικά αποσπάσματα και στις εξορίες χιλιάδες μέλη του ηττημένου στον εμφύλιο πόλεμο ΚΚΕ αλλά και συνδικαλιστές που ανήθηναν να ενεταχθούν στον σχετικό συνδικαλισμό του Μπαρρή και Θεοδοσίου της μετεμφύλιας περιόδου. Οι εκλογές της 17ης Νοεμβρίου 1974 ανέδειξαν, λόγω ανεγκριμένης συγκυρίας και εκλογικού νόμου, παντοδύναμη τη Νέα Δημοκρατία, το νέο κόμμα της δεξιάς που ίδρυσε ο Κ. Καραμανλής διαλύοντας τη προδικτατορική ΕΡΕ, αποσπαστώντας στη δημοκρατία ενός μελχιζού συντηρητικού κόμματος αγρών.

Την ίδια περίοδο το Πανελλήνιο Απελευθερωτικό Κίνημα (ΠΑΚ), δηλαδή η αντιστασιακή αντιδικτατορική οργάνωση που ίδρυσε ο Ανδρέας Παπανδρέου, και η κεντροαριστερή αντιστασιακή οργάνωση Δημοκρατική Άμυνα, ίδρυσαν το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα το οποίο αποσκοπούσε στον άμεσο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό (συνθήμα «τις 18 σοσιαλισμό») της ελληνικής κοινωνίας με κοινοβουλευτικό τρόπο. Αυτή η ριζοσπαστική αντίληψη περί επικείμενης αλλαγής και σοσιαλιστικού μετασχηματισμού ήταν διάχυτη σε ευρύτερα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας που ακρωπτιόσαν κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά, παρά το γεγονός ότι για λόγους καθαρά οργανωτικούς δεν εκφράστηκαν εκλογικά λόγω της θέλησης να εξασφαλιστεί η δημοκρατική μετάβαση με την υπερίσχυση της ΝΔ και της Ένοσης Κέντρου-Νέας Δυναμίας και τη σχετικά χαμηλή εκλογική υποστήριξη για την αριστερά (ΠΑΣΟΚ, Ένοση Αριστερά, Ε.ΔΕ. Τροιστάτες). Έτσι η μεταπολιτική

σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας πολιτικής περιόδου η οποία χαρακτηρίστηκε τόσο από τη ρήξη με το προδικτατορικό πολιτικό σύστημα όσο και από τη διατήρηση βασικών χαρακτηριστικών του. Το πολιτικό σύστημα της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας χαρακτήριζε από την καταγωγή της μοναρχία, την επιδείωση του κοινοβουλευτισμού και τον ελεύθερον πλουτοκρατικών εκλογών, τη νομιμοποίηση των κομμάτων της κοινοβουλευτικής αριστεράς, την αναξιοσύνη των συνδικαλιστικών και άλλων κοινωνικών οργανώσεων και την άθεο συμμετοχή των πολιτών στα νέα πολιτικά κόμματα που εμφανίστηκαν στο προσκήνιο (ΠΑΣΟΚ) και στα κόμματα της προηγούμενα περιόδου κοινοβουλευτικής αριστεράς (ΚΚΕ, ΚΚΕ εσωτερικού, εξοικονομωτικές οργανώσεις). Παράλληλα με την ενίσχυση των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους και την προσπάθεια εννοιαστικής των ευρύτερων λαϊκών τάξεων και ομοιοτήτων στην πολιτική ζωή της χώρας, έλαβε χώρα η ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας του κράτους και της παρεμβάσεως οικονομικής πολιτικής του σε βαθμό τέτοιο ώστε το σύστημα να χαρακτηριστεί ακόμη και ως «αυταρχικός κρατισμός».

Συνεπώς, οι βασικοί παράγοντες διαμόρφωσης της μεταπολιτευτικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας μπορούν να εντοπιστούν τόσο στη μορφή της διάταξης όσο και στους μηχανισμούς της, στην σχέση του συστήματος με την κοινωνία και τους διωκτές της θεσμικής εκπροσώπησης των κομμάτων που και αυτοί διαμορφώθηκαν από τις κοινοβουλευτικές ιδιότητες αυτές που έλεγχαν το δομολόγιο της μετάβασης στη δημοκρατική αναντιστροφή της χώρας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αλεξίου Μ. (2001) *Η ελληνική δεξιά: Δομή και ιδιολογία της Νέας Δημοκρατίας*. Αθήνα: Αντ.Στατιστική.
- Cutright P. and Wiley J.A. (1969) «Modernization and Political Representation, 1927-1966», *Studies in Comparative International Development*, Vol. 3, No. 2, σελ. 23-41.
- Dahl R. (1989) *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press.
- Diamond L. (1992) «Economic Development and Democracy Reconsidered», in Marks G. and Diamond L. (eds), *Reexamining Democracy: Essays in Honour of Seymour Martin Lipset*, Thousand Oaks, CA and London: Sage.
- Landman T. (1999) «Economic Development and Democracy: The View from Latin America», *Political Studies*, Vol. 47, No. 1, σελ. 100-119.
- Lipset S. (1959) «Some Social Requisites for Democracy: Economic Development and Political Legitimacy», *The American Political Science Review*, No. 53, σελ. 69-105.
- Maravall J.M. (1997) *Regimes, Politics, and Markets: Democratization and Economic Change in Southern and Eastern Europe*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Roskin M., Cord L., Melikios J. and Jones W. (2008) *Εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη*. Θεσσαλονίκη: Εκπαιδευτική.
- Rueschmeyer D., Stephens E., and Stephens J. (1992) *Capitalist Development and Democracy*. Cambridge, Mass.: Polity Press.
- Παναγιώτης Ν. (1984) *Κράτος, εξουσία, συνδικαλισμός*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Σπυριδίου Μ. (επιμ.) (1998) *ΠΑΣΟΚ: Κίνημα Κράτος-Κοινωνία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Τσιουκιάς (1975) *Εξουσία και αναστασιακή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*. Αθήνα: Θεμέλιο.